

Славчо Ковилоски

UDC929Маџарова, О.

UDC 808.1-055.2(497.7)"18/19"

UDC 304.3-055.2(497.7)"18/19"

Original scientific paper/Изворен научен труд

СТАТИЈАТА „ГЛАВНИТЕ КВАЛИТЕТИ КОИ ТРЕБА ДА ГИ ПОСЕДУВА ЕДНА ДОБРА УЧИТЕЛКА- ВОСПИТУВАЧКА“ ОД ОЛГА МАЏАРОВА

Клучни зборови: Олга Маџарова, весник *Весџи*, XIX-XX век, македонско женско авторство, женско прашање, женско образование

За голем дел од македонските авторки кои оставиле некакви објави во периодиката од XIX и првите години на XX век не постојат издржани и верни податоци кои би го посочиле времето на нивното раѓање или на нивната смрт. Главно успеваме да ги регистрираме местата каде што се родиле, според кои сме во состојба да го потврдиме или евентуално да го отфрлиме нивното место во македонската литература. Одвреме-навреме наидуваме и на информации кои во голема мера ги расветлуваат основните биографски податоци на одредена личност, со што во голема мера ни овозможуваат да сочиниме релевантна скица за нејзината биографија. Таков е случајот и со уште една македонска жена, Олга Маџарова, која зад себе оставила статија

за значењето на образованието, а за која постојат познати историски извори.

Олга Маџарова, по сопруг Карацова, е родена во 1887 година во селото Негован, во близина на градот Лагадин, во регионот на Солун. Потекнувала од семејство со силно изразени просветителски тенденции. Во родословното дрво на нејзината фамилија место наоѓаат свештени лица, просветни дејци, револуционери, воени чиновници, инженери итн. Нејзиниот дедо Георги Маџаров бил свештеник кој се школувал на грчки јазик во Сер, а подоцна учителствувал во родното село Негован, каде што и починал во 1870 година. Неговиот син Јона Маџаров (1849 – 1911) е татко на Олга Маџарова, кој исто така бил свештеник и се школувал на

грчки јазик. Неговиот биографски пат е добро познат благодарение на проучувањата на познатиот фолклорист Антон Поп Стоилов од селото Лешко, Горноцумајско, кој ја објавил и *Автобиографијата на Архимандритот Јона Маџаров* (П. Стоилов, 1927). Во автобиографијата, Маџаров изнесува мноштво информации поврзани со неговата фамилија и црковно-просветните состојби во јужните македонски краишта во XIX век. Од нив дознаваме дека имал најмалку пет деца: Георги, Лазар, Владимир, Светослав и единствената ќерка Олга, предметот на нашиот интерес.

Автобиографските белешки и посветеноста на Антон Поп Стоилов во популаризирањето на делото на Јона Маџаров (П. Стоилов, 1911: 2) ни го покажуваат постојаното присуство на книгите во домот на Олга Маџарова. Ова опкружување исполнето со книги на повеќе јазици (грчки, бугарски, турски), уште од најмали години како да го одредило понатамошниот животен пат на Олга. По здобивањето на основно образование, најверојатно во родниот Негован, таа се запишала во солунската егзархиска женска гимназија „Свето Благовештение“. Гимназијата ја завршила во 1904 година, во т.н. XIV генерација (Кандиларов, 1930: 166). Веднаш потоа се оддала на учителската професија, па во учебната 1905/1906 година ја сретнуваме како учителка во машкото егзархиско педагошко училиште во Сер. Во тоа време, нејзини колеги учители и учителки биле: Антон Поп Стоилов како директор на училиштето, Ангел Букурештлиев, Лазар Читкушев, Олга Атанасова и др. (Попсавова, 1983: 495). Во меѓувреме

Маџарова се омажила за учителот и револуционер Иван Караџов од село Лешко. По Балканските војни Олга и нејзиниот сопруг се преселиле во Горна Цумаја, каде што најверојатно и починала, слично како и сопругот во 1934 година (Шалдев, 1934: 2-3).

Олга Маџарова е потписничка на најдолготекст воопшто, објавен од македонска жена на страниците на дневниот печат во Македонија под османлиска власт, односно до 1912 година. Таа е авторка на статијата „Главните квалитети кои треба да ги поседува една добра учителка-воспитувачка“, објавена во две продолженија на страниците на весникот *Весити*. Првиот дел е објавен во бројот 71 од 30 јули 1904 година, а вториот во број 72 од 3 август истата година. Под насловот на првиот дел стои информацијата: „Реч произнесена од ученичката Олга Маџарова на годишниот акт (завршниот испит – бел. моја) на Солунската женска гимназија на 37 јуни (оваа, 1904) година“.

Како што кажува самиот наслов, статијата се однесува на значењето на квалитетното женско образование и претставува дел од женското прашање во XIX век воопшто. Ваквите статии објавени во периодиката, а изговорени по различни поводи не биле реткост. Меѓу авторките кои пишувале на оваа тема, ќе издвоиме две Македонки. Како прва се издвојува учителката Славка Динкова од Солун, која во 1868 година во весникот „Македонија“ во неколку наврати објавувала статии за воспитувањето на жените: „За моралното воспитување на момите“, „Првите воспитувачки основи“ и др. Динкова се противела на ограничените можности за шко-

лување на жените. Дозволата да учат само машките деца придонела Динкова да го крене својот глас за правото на образование на жените. На мажите им било дозволено да учат, а на жените не, заклучува таа, „како жените да се еден друг вид“. Оттука, објавените статии и текстовете што ги пишувала имаат афирмативен карактер за женското образование. Таа наведува: „Сакам да верувам дека милите еднородци од обата пола ќе ги примат моите умствени трудови со благонаклоност и ќе ми ги простат недостатоците, неопходни и поради моите сили и поради состојбите во кои се наоѓам и поради недостигот на средства кои се потребни за едно писание. Јас не сум правела ништо друго, но само да дадам повод да пишуваат други подобро за полза на моите еднородки“. Втората статија која ќе ја споменеме во оваа пригода е објавена по идентичен повод како оваа на Маџарова. Имено, станува збор за ученичката Султана Чикмакова од Кукуш, која додека била ученичка на Солунската женска гимназија во VI клас, во 1899 година на страниците на весникот „Вести“ ја објавила статијата „Задачата на учителката“. И овој текст обработува прашања за личните и професионалните квалитети на учителките.

На почетокот на првиот дел од текстот „Главните квалитети кои треба да ги поседува една добра учителка-воспитувачка“, Олга Маџарова ги наведува условите од кои зависи образованието, како и создавањето на добри модели на учители и учителки. Таа ги истакнала обичаите, религиозните верувања, погледите на еден народ итн., кои влијаеле врз воспитувањето. Токму затоа, таа истакнала дека „учи-

лиштето е местото кое веднаш по семејството и истовремено со него најмногу работи за душевниот развој на младото поколение“. Училиштето нудело изучување на занаети, давало дисциплина, културно и општествено го издигнувало поединецот. Во недостиг на градски и селски библиотеки кои во тоа време во Македонија биле реткост, единствено училиштето нудело можност за читање и усовршување на знаењата. Сепак, забележала авторката, „едно училиште може да има најсовершена програма, најдобри и практични правилници, најодбрани учебници; може да биде снабдено со сите потребни учебни потреби, зданието да му е најхигиенско; но сите тие нешта ќе останат бесполезни или малку полезни ако учителката не сака или не умее да ги приспособи, ако не знае да ги исползува“. „Оттука, продолжува Маџарова, една добра учителка треба да има добра подготовка за задачата на училиштето“.

Во понатамошното излагање, авторката истакнала дека учителката не треба да се задоволува со основните знаења, туку да се труди постојано да се усовршува, да дознава новини, „да ги освежува, да ги подновува и да ги зголемува своите знаења“. Крајот на текстот е во согласност со патријархалните вредности, односно со истакнување на барањата кои дел од затворените градски учителски групи го барале од жените, а тоа било ограничување на модните трендови и книжевните дела кои ги читале учителките. Всушност, оваа појава не била ретка, од учителките да се бара да се воздржуваат од најновите моди, да не носат западноевропски облека и шапки и сл. Објавите во весниците на оваа

тема предизвикувале и реакции кај напредната женска интелигенција. На пример, таков е случајот со полемиката којашто Евтимица Јанчева од Воден ја водела со двајца учители, бранејќи ги правата на жените да водат сметка за своето тело и да ги следат последните модни трендови. Во овој случај, како ученичка на својот завршен испит, Мацарова најверојатно ги следела упатствата на своите учители, па препорачувала дека „една педагошка книга за една учителка чини многу повеќе од една модна шапка“. Сепак, заклучокот упатувал на најважното, дека: „самообразованието и самоусовршувањето се едни од најдобрите квалитети на учителката“. Со овие зборови завршува првиот дел од објавата на Мацарова, под кој стои забелешката: „продолжува“.

Навистина, во следниот број на *Вестии*, број 72, на страница 3 го наоѓаме продолжението на текстот „Главните квалитети кои треба да ги поседува една добра учителка-воспитувачка“. Продолжението започнува на следниот начин: „Учителката треба од сè срце и душа да го сака како знаењето, така и децата кои ѝ се доверуваат. Ако тие два квалитети не ја красат една учителка, успехот во училиштето ќе биде доста сомнителен. Без нив учителката ќе заликува на проста надничарка која работи не по желба, но по воодушевување кое ја движи, не нешто повисоко, поидеално, а само по нужда за насушен леб“. Од овие зборови се гледа дека на образованието и учителствувањето се гледало како на возвишен чин, кој далеку ги надминувал обичните биолошки потреби.

Во однос на извршувањето на учителската работа, Мацарова позитивно одговорила на предлогот на некој педагог. Таа запишала: „Еден педагог го даде следниот прекрасен предлог: секој освестен човек, пред да започне со обука и воспитување на деца треба самиот да се запраша дали ќе може да ја извршува таа важна работа со внатрешно привлекување (подвлечено во оригиналот – бел. моја), и ако неговото сознание му даде одречен одговор, подобро е да не се зафаќа за таа работа“. Според младата авторка, најважно било да се поведе сметка за моралните карактеристики на воспитувачите: „Скоро ќе дојде и кај нас времето кога ќе се прашува, не кој човек е образован, но кој човек е морален, кој е со карактер, кој е чесен“. За да се претстави добро пред децата, Мацарова сметала дека учителките треба да поседуваат религиозност, скромност, сериозност, трезвеност, да развиваат чувство за чистота и ред, вкус кон убавото, да бидат вешти, да имаат изградено однос не само со децата туку и со нивните родители и постојано да бидат во контакт со нив за успехот и поведението на нивните деца.

Во тоа време се посветувало особено внимание на држењето на учителките. Според Мацарова: „Учителката треба да внимава и на својот чесен живот. Никако не бидува да заборава дека таа е воспитателка и надвор од училиштето, дека е воспитателка и на општеството. Многу криво мислат оние учителки кои се пазат само во училиштето, кои, откако ќе си го предадат урокот и ќе излезат од училишната врата, се забораваат и не го посветуваат потребното

внимание на своите постапки“. Оваа реченица навистина е значајна за ова изложување на размислувањата, бидејќи познати се повеќе случаи кога во некои македонски училишта учителките биле озборувани или дури и отпуштани поради нивното поведение, кое месната заедница го сметала за недолично. На пример, таков е случајот со учителката Недела Петкова, дојдена од градот Сопот, Бугарија, да предава во женското училиште во Прилеп. Нејзините навика да пуши тутун, да седи и да разговара отворено со непознати луѓе кои не ѝ биле роднини, а придонело Кузман Шапкарев со грди зборови да зборува за неа („развратно жениште“), додека, пак, градскиот првенец Тодор Кусев да пишува сатирични текстови против неа, кои ги закачувал на училиштата врата (Шапкарев, 1990: 102)

Во втората половина на текстот, Маџарова се задржала и на карактеристиките на народот од кој произлегувале учителките. Бидејќи кај сите народи имало добри и лоши страни, учителката требало да се сосредоточи на прифаќање на позитивните карактеристики: трудољубивост, набожност, трезвеност, приврзаност кон домот и семејството, гостопримливост итн. Наспроти нив се наоѓале лекомисленоста, расипништвото, пијанството, безверноста, за кои учителката требало да внимава да не проникнат меѓу учениците. Последните зборови кои ги упатила Маџарова до нејзината генерација биле: „Сакам да верувам дека сите мои другарки, заедно со мене, како воспитанички на една и иста институција, во нашата идна учителска дејност нема да заборавиме ни едно од

кажаните квалитети и ќе се стремиме да ни станат... раководни начела“.

Веднаш паѓа в очи начинот на изразување и разликата во содржината на текстовите на ученичките во однос на учителките. Така, објавите на ученичките, односно самиот пристап кон пишувањето е релативно конзервативен, воздржан, полн со идеали, со морализаторски совети. За разлика од нив, записите на учителките се поконкретни во исказите, полни се со енергични изјави во одбрана на женските права, односно се ослободени од патристичкото влијание. Во голема мера и тие се држат до основните принципи на тогашните сфаќања за моралните норми и начела, меѓутоа во нив се присутни побарувања кои не кореспондирале со ставовите на некои од машките колеги.

Во искажаната реч и во објавениот текст на Маџарова доминираат теми кои своевремено биле доста актуелни: модата и модните трендови на женската популација, моралните карактеристики и односот во јавноста на учителките, литературата која се читала и се препорачувала и начинот на извршување на професионалните должности. Споредбата со објавените говори од претходните години покажуваат мала разлика во изнесените ставови, но поголема разлика во начинот на кој биле изнесени. Ваквиот заклучок го извлекуваме при споредба на одржаните ученички говори во женските гимназии во Солун и Битола, како и во женските основни и неделни училишта во Струга, Кочани и Прилеп. И тоа е еден показател за даровитоста на одредени ученички и учителки во однос на изнесување на женското прашање.

Ако ги погледнеме главните поенти во обемната статија на Олга Маџарова, тогаш ќе го забележиме постојаниот фон кој се назира од секоја пора на размислите на ученичката, а тоа е призивот на воодушевување, на восхит кон учителките кои ревностно се посветиле на својот повик. Можеме целосно да го разбереме ваквиот однос кон учителките, бидејќи учителската професија во тоа време била единствената јавна функција која можеле да ја извршуваат жените од македонскиот простор. Тоа отворало и други можности за истакнување на женската гласност, како на пример јавните настапи. Слично како и словата на ученичките, и тие најчесто се одржувале по повод завршните годишни испити, но и на некои од поголемите свечености. Познатите говори држени од страна на македонските учителки, најмногу од Евгенија Јанчулева, се однесуваат на привлекување на што поголем број девојчиња во училишните клупи и за еманципацијата на жената во тогашното општество. Со силата на изречениот збор и аргументите со кои настапувале пред преполните сали, впечатокот од настапите на учителките кај ученичките предизвикувал восхит и стремеж и тие да продолжат по нивните стапки. Говорите не биле „само текстуално претставе-

ни низ гласот, туку тие го користат и како алатка за пренесување на идеолошки пораки, за субверзија и критичко промислување на општеството при што текстот добива политички релевантна димензија“ (Талевска, 2013: 13). Оттаму и надежта на Маџарова дека еден ден и таа би можела да придонесе за унапредување на просветното дело на македонските девојчиња, што фактички би значело своевидна гласност, јавно покажување, надминување на молкот.

На крајот, единствено што ни преостанува е да го потенцираме фактот дека текстот „Главните квалитети кои треба да ги поседува една добра учителка-воспитувачка“ на Олга Маџарова од селото Негован, Лагадинско, од Солунска околија, објавен во 1904 година, е дотогаш најобемната објава од македонска авторка. Двата дела објавени во броевите 71 и 72 на весникот *Весџи* се однесуваат на значењето на учителките во образованието на девојчињата, но и на нивната улога и присуството во јавниот живот. Одбраните зборови со кои се служела младата авторка ни укажуваат на квалитетите кои ги поседувала, и кои умеела на свој начин да ги искаже размислувањата полни со надеж и идеали за подобра иднина.

Литература

- Кандиларовъ, Георги Ст. (1930). *Бѣлѣарскиѣтѣ ѣмнѣзѣи и основни училища въ Солунѣ (ѣо случай на 50-годишнинѣта на солунскиѣтѣ бѣлѣарски ѣмнѣзѣи)*. София, Македонски Наученъ Институтъ, печатница П. Глушковъ.
- Ковилоски, Славчо. (2018). *Македонскоѣтѣ женско ѣворешѣиво во XIX век*. Институт за македонска литература, Скопје.

- Маджарова, Олга. (1904). „Главнитѣ качества, които трѣба да притежава една добра учителка-възпитателка“. *Вѣстѣи*, брой 71.
- Маджарова, Олга. (1904). „Главнитѣ качества, които трѣба да притежава една добра учителка-възпитателка“. *Вѣстѣи*, брой 72.
- Попсамова, Дора. (1983). *Оѣис на сбиркаѣта „Портѣретѣи и снимки“ в Народнаѣта библиотека „Кирил и Методѣи“*, част II. София, Български исторически архив, Народна библиотека „Кирил и Методѣи“.
- Стоилов, А. П. (1927). *Авѣиобиоѣрафия на архимандрѣитѣи Йона Маджаров*. Отделен отпечатѣк от сп. „Училищен преглед“, XXVI, кн. 1, София.
- Стоилов, А. П. (1911). „Архимандрѣитѣи Йона Маджаров“. *Вѣстѣи*, брой 130.
- Талеvsка, Ирина (2013). *Рогоѣи и ѣолийѣикаѣта на ѣисмоѣто*. Сигмапрес, Скопѣе.
- Шалдевѣ, Хр. (1934). „Иванѣ Караджовѣ“. *Илюсѣирация Илингенѣ*, кн. 7 (57).
- Шапкарев, Кузман А. *Зайиси*, приредил д-р Томислав Тодоровски, Институт за фолклор „Марко Цепенков“, Скопѣе, 1990.

Slavcho Koviloski

The Article “The Main Qualities that a Good Teacher-pedagogue should Possess” by Olga Madzarova (Summary)

Among the Macedonian authors who left their mark in the periodicals at the beginning of the 20th century, a significant place belongs to Olga Madzarova (1887, Negovan, Thessaloniki area - Gorna Dzumaja after 1934). She is the author of the longest journalistic text in general, published by a Macedonian woman on the pages of the daily press in Macedonia under Ottoman rule, i.e. until 1912. Madzarova is the author of the article “The main qualities that a good teacher-pedagogue should possess”, published in two parts on the pages of *The Vesti* newspaper. The first part was published in issue 71 of July 30, 1904, and its sequel in issue 72 of August 3 of the same year. Under the title of the first part is the information: “Speech delivered by the student Olga Madzarova at the annual act of the Thessaloniki Women’s High School on June 37, 1904.” The two parts published in issues 71 and 72 of *The Vesti* newspaper refer to the importance of teachers in the education of girls, as well as to their role and presence in public life. The selected words used by the young author indicate the qualities that she possessed, and that she was able to express, in her own way, her thoughts full of hope and ideals for a better future.

Key words: Olga Madzarova, *The Vesti* newspaper, 19th-20th century, Macedonian women’s writing, women question, women’s education